

ԳԼԽԱՎՈՐ ԽՄԲԱԳՐԻ ՍՅՈՒՆԱԿ

ՌՈՒԲԵՆ ՍԱՖՐԱՍՏՅԱՆ

ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐ

Ես կփորձեմ շատ հակիրճ ներկայացնել իմ տեսակետն այն աշխարհաքաղաքական գործընթացների վերաբերյալ, որոնք տեղի են ունենում մեր տարածաշրջանում: Քանի որ ես չեմ ներկայացնում քաղաքական առօրյա գործառույթներ իրականացնող որևէ կառույց, ապա իմ մոտեցումը հիմնվում է ավելի շատ աշխարհաքաղաքական բնույթի իրողությունների վրա, այլ ոչ թե քաղաքական զարգացումների:

Սկսենք նրանից, որ ամենաբարդ, ամենածանր մարտահրավերը, որ կանգնած է մեր երկրի առջև, առաջին հերթին մեր աշխարհաքաղաքական դիրքն է: Հիշեցնեմ, որ մենք չունենք ելք դեպի ծով. մեր չորս սահմաններից երկուսը փակ են, չունենք էներգակիրների պաշարներ և այլն: Ավելացնեմ նաև, որ դասական աշխարհաքաղաքականության տեսակետից Հայաստանը գտնվում է աշխարհում, եթե միջինացնենք, մոտավորապես 130-րդ տեղում իր բնակչությամբ, իր տարածքով, իր ՀՆԱ-ով: Սրան ավելանում է այն հանգամանքը, որ մեր հարևաններից երկուսը, մասնավորապես Թուրքիան, շատ լավ հասկանալով Հայաստանի աշխարհաքաղաքական այս թուլությունը, փորձում է ճնշում գործադրել մեզ վրա՝ փակ պահելով սահմանը: Ադրբեջանը դիմում է ռազմական ճնշման միջոցների: Այսինքն՝ մեր վիճակն աշխարհաքաղաքական առումով դժվար է:

Սակայն ոչ այնքան հեռու անցյալի փաստերը հուշում են, որ անցած տասնամյակների ընթացքում Հայաստանը հաղթեց պատերազմում, Հայաստանը կարողացավ, ի տարբերություն

մեր հարևանների՝ Վրաստանի և Ադրբեջանի, ոչ միայն պահպանել իր տարածքային ամբողջականությունը, այլ նաև օգնել Արցախի ժողովրդին: Այսինքն՝ մենք կարողացանք հաջողությամբ դիմակայել աշխարհաքաղաքական մարտահրավերին:

Ի՞նչն է դրա պատճառը: Երկու աշխարհառազմավարական բնույթի հանգամանք ես ուզում եմ նշել: Առաջինը Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության ռազմավարությունն է, և երկրորդը՝ Սփյուռքի աշխարհաքաղաքական գործոնը:

Ռազմավարական տեսակետից անկախության տարիների մեր արտաքին քաղաքականությունը, կարծում եմ, կարող է համարվել ոչ միայն հաջողված, այլ նաև բացառիկ մի երևույթ համաշխարհային դիվանագիտության տեսադաշտում: Բացատրեմ միտքս: Մենք կարողացել ենք այս տասնամյակների ընթացքում պահպանել դաշնակցային հարաբերություններ Ռուսաստանի հետ, մաս կազմել նրա ղեկավարած ռազմաքաղաքական դաշինքի և միաժամանակ շատ լավ հարաբերություններ հաստատել Արևմուտքի հետ:

Ընդ որում, մեր հարաբերությունները և՛ Ռուսաստանի, և՛ Արևմուտքի հետ հիմնվում են, կարծում եմ, հետևյալ մի շատ կարևոր սկզբունքի վրա. մենք բոլոր այն պարտավորությունները, որ վերցնում ենք մեզ վրա այդ հարաբերությունների շրջանակներում, շատ հստակ կատարում ենք: Հետաքրքիր է նշել, որ այդօրինակ գնահատականներ տրվում են նաև մեր գործընկերների կողմից: Մասնավորապես կարող եմ փաստել, որ այդպիսի գնահատականներ տրվել են Բոյուսելում տեղակայված ՆԱՏՕ-ի գլխավոր ռազմակայանում՝ այնտեղ իմ ունեցած հանդիպումների ընթացքում:

Ինչ խոսք, ՀՀ-ի նման փոքր երկրին հեշտ չէ դիմակայել տարատեսակ ճնշումներին և վարել այդպիսի հստակ, նրբորեն հավասարակշռված և աշխարհի հզոր պետությունների համար հասկանալի և ընդունելի արտաքին քաղաքականություն: Սակայն, կրկնեմ, այդ մեզ մինչև հիմա հաջողվել է:

Մյուս կողմից, պետք է նշել, որ մենք կարողացել ենք մեր չորս հարևաններից երկուսի հետ հաստատել կայուն բարեկամական հարաբերություններ: Մասնավորապես Իրանի հետ

մեր հարաբերությունները, իմ գնահատմամբ, դուրս են եկել երկկողմանի հարաբերությունների մակարդակից և դարձել են ռազմավարական նշանակություն ունեցող հարաբերություններ՝ դառնալով տարածաշրջանում կայունացնող կարևոր գործոն: Այսինքն, այլ խոսքով ասած, Հայաստանի Հանրապետությունը կարողանում է որոշ դեպքերում իրականացնել նաև աշխարհաքաղաքական դերակատարում, իհարկե, միայն տարածաշրջանային ձևաչափով: Այս նույնպես հազվադեպ է տեղի ունենում փոքր երկրների պարագայում:

Անդրադառնամ Սփյուռքի գործոնին: Մենք սովորաբար Սփյուռքի հետ մեր հարաբերություններն ընկալում ենք երկկողմանի, Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունների հարթության վրա: Սակայն, իմ ընկալմամբ, Սփյուռքը ունի նաև մեկ այլ գործառույթ. դա աշխարհաքաղաքական դերակատարումն է, և պետք է ասել, որ անկախության տասնամյակների ընթացքում մի քանի դեպքում, իսկապես, Սփյուռքին հաջողվել է այս գործառույթն իրականացնել: Մասնավորապես դեռևս 1992 թ. ԱՄՆ-ի կողմից ընդունված «Ժողովրդավարության աջակցության ակտի» 907-րդ Ուղղումը, որն ընդունվեց Կոնգրեսի կողմից, Ամերիկայի հայկական կազմակերպությունների մեծագույն ջանքերի շնորհիվ հանգեցրեց նրան, որ ԱՄՆ-ը զենք չի վաճառում Ադրբեյջանին: Սա կարևոր աշխարհաքաղաքական գործոն է, և մինչև այսօր, չնայած ամերիկյան տարբեր կառավարություններ փորձել են շրջանցել այս Ուղղումը, բայց դա նրանց չի հաջողվել: Այն կարևոր նշանակություն ունի Ադրբեյջանի ագրեսիվ նկրտումները սահմանափակելու տեսակետից:

Մյուս հանգամանքը, նույնպես աշխարհաքաղաքական նշանակություն ունեցող, այն է, որ ԱՄՆ-ի հայկական կազմակերպությունների ջանքերի շնորհիվ հաջողվեց Կոնգրեսում անցկացնել որոշում, ըստ որի՝ որ ամերիկյան կազմակերպությունները ֆինանսական օգնություն ցույց չեն տալիս Բաքու-Թբիլիսի-Կարս երկաթգծի կառուցման աշխատանքներին: Սա նույնպես աշխարհաքաղաքական գործոն է, քանի որ այս երկաթգծի հիմնական նպատակն է էլ ավելի դժվարացնել Հայաստանի աշխարհաքաղաքական դիրքը, էլ ավելի մեկուսացնել Հայաստանը արտաքին աշխարհից:

Այսպիսով, այս երկու գործոնները՝ Հայաստանի նրբորեն հավասարակշռված արտաքին քաղաքականությունը և Սփյուռքի աշխարհաքաղաքական դերը, հնարավորություն տվեցին մեզ այս անբարենպաստ աշխարհաքաղաքական պայմաններում ոչ միայն դիմակայելու դրանց, այլ նաև ստանալու որոշակի առավելություններ մեր հարևանների նկատմամբ:

Մեզ համար շատ կարևոր է, որ տարածաշրջանը մտնի խաղաղության փուլ, ինտեգրման փուլ, քանի որ այս դեպքում մեր աշխարհաքաղաքական դիրքը, որը, ինչպես նշեցի, բացասական գործոն է, ձեռք կբերի որոշ դրական գծեր: Մասնավորապես այդ դեպքում կարելի կլինի հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ Հայաստանը գտնվում է Հարավային Կովկասի կենտրոնում: Դա նշանակում է, որ ինտեգրման գործընթացների դեպքում Հայաստանի դերը տարածաշրջանում կմեծանա:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ մենք առնչվում ենք աշխարհաքաղաքական նոր մարտահրավերներին, որոնք ի հայտ են եկել վերջերս: Ես նկատի ունեմ առաջին հերթին Ռուսաստանի և Արևմուտքի հարաբերությունների սրացումը: Դա իսկապես մարտահրավեր է աշխարհաքաղաքական առումով մեզ համար, քանի որ կարող է հանգեցնել այն հավասարակշռության խախտմանը, որը մենք կարողացել էինք ստեղծել՝ համագործակցելով Ռուսաստանի և Արևմուտքի հետ: Այս առումով, ես կարծում եմ, որ Հայաստանը չպետք է ենթարկվի աճող ճնշումներին և չգայթակղվի թվացյալ առավելություններով՝ շարունակելով իր արդեն տասնամյակների ընթացքում փորձարկված արտաքին քաղաքականության ռազմավարական գիծը և խուսափելով Հայաստանի և Արցախի անվտանգությանը սպառնացող զարգացումներից:

Հաջորդ նոր երևույթը, որը նույնպես կարող է մեզ համար վտանգ ներկայացնել, այն է, որ Մերձավոր Արևելքը, այսպես ասած, «ընդլայնվում է» և կարող է ներքաշել նաև Հարավային Կովկասը և մանավանդ Հայաստանը: Սա նույնպես լուրջ մարտահրավեր է, և այստեղ մենք նույնպես պետք է կարողանանք գտնել այն հավասարակշռությունը, ես կօգտագործեի ավելի շուտ *էկվիլիբրիում* եզրույթը, որը մեզ հնարավոր

րություն կտա բոլոր հնարավոր միջոցներով օգնելու մեր հայ-րենակիցներին Մերձավոր Արևելքում, մասնավորապես Սիրիայում, միևնույն ժամանակ հեռու մնալու մերձավորարևելյան այն բարդ և վտանգավոր զարգացումներից, որ ընթանում են մեր աչքերի առջև:

Մեկ հանգամանքի վրա ևս կանգ առնեմ և դրանով ավարտեմ: Մենք ապրում ենք մի աշխարհում, որը ենթարկվում է գլոբալիզացիայի՝ համաշխարհայնացման, որի հիմքում համացանցի լայն տարածումն է: Իհարկե, այս երևույթը պարունակում է բազմաթիվ վտանգներ՝ կապված մասնավորապես մեր ինքնության կորստի հետ: Բայց սա նաև մի նոր հնարավորություն է մեր ժողովրդի համար: Ես նկատի ունեմ այն հանգամանքը, որ հայ ժողովուրդը համամոլորակային առումով Հայաստան-Սփյուռք ցանցային կառույց է, որը գործում է աշխարհով մեկ, և համացանցի, վիրտուալ աշխարհի առաջացումը, նրա դերի մեծացումը մեզ հնարավորություն է տալիս որպես ցանցային կառույցներ ունեցող ժողովրդի՝ բարելավելու մեր դիրքն աշխարհում:

Վերջերս ես զեկուցումով հանդես եկա արտասահմանյան մի երկրում, որտեղ առաջարկեցի հետևյալ մոտեցումը, որ Հայաստանի նման փոքր երկրները կարող են փորձել մշակել նոր աշխարհաքաղաքականություն՝ վեր կանգնելով դասական աշխարհաքաղաքականությունից, որը մեզ համար, ինչպես նշեցի, հիմնականում անբարենպաստ է: Այս առումով վիրտուալ աշխարհը մեզ համար նոր հնարավորություններ է ստեղծում: Բերեմ միայն մեկ օրինակ. Վիքիպեդիայում հայերեն հոդվածների թվով մենք աշխարհում մոտավորապես 40-րդ տեղում ենք: Այսինքն՝ համեմատենք, 130-րդ տեղը դասական աշխարհաքաղաքականության տեսակետից և 40-րդ տեղը Վիքիպեդիայում, որը ժամանակակից համաշխարհայնացող աշխարհի կարևոր երևույթներից է:

Կարծում եմ, որ նոր համամոլորակային զարգացումները մեզ համար նոր հնարավորություններ են բացում: Եվ այս առումով մեր Հայաստան-Սփյուռք 6-րդ համաժողովն իր դրական դերը կարող է ունենալ և կդառնա ոչ միայն համաժողով, այլև խորհրդաժողով և բարենպաստ մթնոլորտ

կատեղծի՝ համայն հայության հոգևոր, ինտելեկտուալ հնարավորությունները մեկտեղելու և նոր մարտահրավերներին համարժեք պատասխաններ գտնելու համար:

«Փոխադարձ վստահություն, միասնականություն և պատասխանատվություն», Հայաստան-Սփյուռք 6-րդ համաժողով, Երևան, 2017 թ. սեպտեմբերի 18-20